

Kiss Dénes¹

Vallási tájkép a posztkommunista Romániában. A felekezeti szerkezet változásai a népszámlálási adatok tükrében

Absztrakt

A tanulmány a vallási szerkezet változásait elemzi Romániában a posztkommunista időszak négy népszámlálásának adatai alapján (1992, 2002, 2011, 2021). A kutatás rámutat, hogy az ország vallási összetétele hosszú távon stabil maradt, azonban a népesség csökkenése és az egyházak közötti arányok változásai új trendekre világítanak rá. Az ortodox egyház dominanciája mellett a pünkösti mozgalom növekedése, az újprotestáns közösségek térnyerése és a vallási elköteleződés nélküli személyek számának növekedése is megfigyelhető. A roma közösségek körében az evanglikál kisegyházak irányába való elmozdulás kiemelt jelentőségű. A tanulmány demográfiai, társadalmi és kulturális folyamatokkal összefüggésben elemzi ezeket a változásokat.

Kulcsszavak: vallási szerkezet, népszámlálás, posztkommunista Románia, evanglikál mozgalmak, demográfiai trendek

Abstract: The Religious Landscape in Post-communist Romania. Changes in the Confessional Structure in the Light of Census Data

The study examines changes in Romania's religious structure based on data from four post-communist censuses (1992, 2002, 2011, 2021). The research highlights that while the country's religious composition has remained largely stable, population decline and shifts in denominational proportions indicate emerging trends. These include the growth of the Pentecostal movement, the expansion of neo-Protestant communities, and an increase in individuals with no religious affiliation. Among Roma communities, a notable shift towards evangelical small churches has been observed. The study contextualizes these changes within broader demographic, social, and cultural dynamics.

Keywords: religious structure, census, post-communist Romania, evangelical movements, demographic trends

Cikkre való hivatkozás / How to cite this article

Kiss Dénes (2023). Vallási tájkép a posztkommunista Romániában. A felekezeti szerkezet változásai a népszámlálási adatok tükrében. *Erdélyi Társadalom*, 21(2), 63–82. <https://doi.org/10.17177/77171.286>

A tanulmány ingyenesen letölthető a CEEOL-ról: <https://www.ceeol.com/search/journal-detail?id=928> és a GESIS adatbázisából: <http://www.da-ra.de/dara/search?lang=en&mdlang=en>.

¹ Szociológus, egyetemi docens, Babeş–Bolyai Tudományegyetem – Kolozsvár, Magyar Szociológia és Szociális Munka Intézet. E-mail: denes.kiss@ubbcluj.ro

BEVEZETŐ

A szocialista társadalmi-politikai rendszer 1989-es összeomlását követően a politikai és gazdasági rendszer radikális átalakulásának szükségessége mellett, a vallási helyzet változását illetően is számos kérdés merült fel. Öt évtized vallásüldözés és ateista állampolitika után miként fog kinézni az ország vallásosság tekintetében? A világ vallási folyamataitól való öt évtizedes elzárás után, a vasfüggöny felemelését követően milyen lesz a találkozás az említett idő közben kialakult új fejleményekkel? Az 1990-ben az országba érkező misszionáriusok láttán még minden elképzelhető volt, az egyházak vezetői joggal aggódtak a „szekták inváziója” miatt (Gheorghe, 2008).² A bizonytalanságot az is fokozta, hogy az ateista politika jegyében öt évtizeden át a népszámlálások során nem kérdeztek rá a vallási hovatartozásra, és a vallási helyzetet, a vallásosságot kutatni sem lehetett. A „nem informálás” és a „félreinformálás” taktikája mellett az egyes felekezetekhez tartozók számáról nagyrészt csak az illető egyház papságának volt viszonylag pontos képe. Az ország teljes népességének felekezeti összetételéről, a szocialista valláspolitikai esetleges hatásairól legfeljebb csak a Kommunista Párt ellenőrzése alatt álló Vallásügyi Államtitkárságnak lehetett átfogóbb képe (Cuciuc, 1992).

Az első posztkommunista népszámlálásig eltelt egy év alatt már körvonalazódott, hogy a társadalom mélyrétegeiben a vallás jobban átvészelte a nehéz félévszázadot, mint legtöbben gondolták. Az első népszámlálás eredményei pedig ezt be is igazolták. Az 1991-es census eredményeként kiderült, hogy a magukat vallás nélkülinek vagy ateistának deklarálók száma elenyésző, kevesebb mint 35 000 személy sorolta magát ezen kategóriákba, azaz öt évtized ateista propagandájának eredményeként az ország lakosságának mindössze 0,2%-a távolodott el teljes mértékben a vallástól. Ezt az első népszámlálási eredményt sokan a rendszerváltást követő hirtelen vallási fellángolás számlájára írták (Cuciuc, 1992), ám az ateisták és felekezeten kívüliek aránya a következő tíz évben sem nőtt, sőt, lényegesen azóta sem. Az új vallások konkurenciájától való félelem is alaptalannak bizonyult, az ország népességének felekezeti összetétele hosszabb távon is nagy állandóságot mutatott (Gheorghe, 2016), legalábbis az egyes egyházak tagságának egymáshoz viszonyított aránya alig változott. Az ország felekezeti szerkezetének e stabilitása azonban nem jelenti azt, hogy az ország vallási tájképe változatlan maradt volna. A viszonylagos állandóság hátterében – összhangban a demográfiai, gazdasági és globalizációs folyamatokkal – a vallási helyzetet illetően is egyértelmű változások zajlottak és zajlanak. Tanulmányunkban ezeket próbáljuk megragadni a rendszerváltást követő négy népszámlálás adatait felhasználva.

2 A szerző veszélyforrásként tárgyalja az új vallási mozgalmakat, és idézi a pátriárkát, aki „szekták ostromáról” beszél.

A ROMÁNIAI FELEKEZETEK NÉPSZÁMLÁLÁSOKON REGISZTRÁLT TAGSÁGÁNAK VÁLTOZÁSA 1992–2021 KÖZÖTT

A mai Románia területén jelenleg fellelhető egyházak megjelenése különböző korokra nyúlik vissza. Az ortodoxok, a római katolikusok és a dobрудzsai muzulmánok által dominált vallási tájképet először a reformáció eredményeként megjelenő protestáns egyházak formálták át a 16–17. században. A 19. század végétől, a 20. század elejétől az észak-amerikai eredetű neo-protestáns egyházak missziós hullámai alakították tovább az összképet, a 30-as években már a pümkösi mozgalom több irányzata is jelentkezett (Dobrincu, 2007). A 20. század második felének új vallási mozgalmai a posztkommunista évtizedekben érték el az országot. Ugyanakkor ezektől a hullámoktól függetlenül, kisebb-nagyobb migrációs folyamatok eredményeként különböző etnikai csoportokhoz kapcsolódó vallások – zsidó, örmény, lipován stb. – jelenléte tovább színezte a vallási mozaikot. E sokféle vallási entitás jogi státuszának történetére itt nem térhetünk ki, ám elemzésünk szempontjából fontos kiemelni, hogy a jogi elismertség kérdése szorosan összefügg a népszámlálások során végzett adatgyűjtéssel. A népszámlálás ugyanis egy hatósági aktus, amelynek keretében rendszerint csak az állam által elismert egyházakhoz tartozókat számlálják össze.

Az 1992-es népszámlálás során tizenöt egyház tagjait lehetett rögzíteni. Az ortodox, a római katolikus, a görögkatolikus és a muzulmán egyházak mellett négy régebbi protestáns egyház szerepelt a számlálóbiztosok számára készített kitöltési útmutatóban: a református, az unitárius, az ágostai evangélikus és a zsinat-presbiteriánus, más néven evangélikus-lutheránus egyház. Ezeken kívül négy újprotestáns egyház is megjelent: a baptista, a pümkösi, az adventista és a keresztény testvérgyülekezetek. A különböző etnikai kisebbségekhez kapcsolódó vallásokként a lipován óritusú ortodox, a zsidó és az örmény vallás szerepelt a listán, valamint tizenötödikként az ortodox egyháztól 1924-ben különvált óstílusú, avagy ónaptáras ortodox egyház is megjelent a listán. A felsoroltaktól eltérő vallásúakat/egyházakhoz tartozókat³ a „más vallások” kategóriába sorolták. E 16 lehetőség mellett az ateisták, a vallás nélküliek, valamint a vallási identitásukról nem nyilatkozókat kategóriába voltak besorolhatók a recenzáltak (IPUMS, 1991).

A következő népszámlálások során a felekezetek e listája fokozatosan bővült. A 2002-es népszámlálás során a Román Evangéliumi Egyházzal bővül, 2011-ben Jehova Tanúival és a Szerb Ortodox Püspökséggel.⁴ Eltűnt viszont már 2002-ben az állami elismerés elnyerésében kudarcot valló Óstílusú Ortodox Egyház, amelynek híveiről azóta sincsenek újabb adatok. Így 2011-ben és 2021-ben 18 felekezethez tartozók számát rögzítették, az adott években államilag elismert felekezetek számával megegyezően.⁵ E két utolsó népszámlálás során is történt azonban az adatrögzítés módjában változás, ezúttal módszertani: 2011-gyel kezdődően a megszámlált

3 Az adatrögzítő ív e tekintetben inkonzisztens, a kérdés az egyén vallására vonatkozik, a válaszlehetőségek egy részét viszont egyházak nevei képezik.

4 A Temesvári Szerb Ortodox Püspökség a Szerb Ortodox Egyház Románia területén működő püspöksége, amely elsősorban a Bánság területén élő romániai szerb kisebbség tagjait integrálja.

5 Az elismert felekezetek száma az utolsó népszámlálás óta ismét bővült, az Adunările lui Dumnezeu egyházzal (az angol Assemblies of God megfelelője, Magyarországon Magyar Pümkösi Egyház), amely azonban a 2021-es népszámlálásban, értelemszerűen, még nem szerepelt.

személyek körébe azokat is beemelték, akiket ugyan a számlálóbiztosok nem találtak otthon, de a különböző állami hivatalok nyilvántartásaiban úgy jelentek meg, mint akik a népszámlálást megelőző év folyamán kapcsolatban voltak az adott intézménnyel, azaz ebben az értelemben nem voltak véglegesen kivándorolva, nem voltak teljesen elszakadva az országtól. 2011-ben megközelítőleg 1 millió olyan személy került be a ténylegesen megszámláltak közé a hivatali nyilvántartásokból, akiknek felekezeti kötődése ismeretlen volt. A 2021-es népszámlálás során újabb módszertani újítként a népszámlálási adatlap egy online felületen is kitölthető volt, amely lehetőséggel a lakosság jelentős része élt is. Az online adatrögzítés során azonban a felekezeti identitásra vonatkozó kérdés megválaszolása nem volt kötelező, így megközelítőleg 1,5 millió személy esetében ezek az adatok nem kerültek rögzítésre. A hivatali nyilvántartásokból ez évben is beemeltek a recensáltak közé megközelítőleg 1 millió személyt, ezekkel együtt az összesen megszámlálnak tekintett népességből ezúttal már 2,65 millió esetben nem ismert a felekezeti kötődés. Ezek a módszertani okokból ismeretlen felekezeti személyek egy kategóriába kerültek a vallásukról szándékosan nem nyilatkozókkal, ebből fakadóan pedig 2011-től kezdődően azok számát sem ismerjük, akik szándékosan nem óhajtottak nyilatkozni felekezeti kötődésükről. Ezekhez a módszertani változásokhoz képest jelentéktelennek tűnő, de témánk szempontjából mégis fontos további újítként 2021-ben az ateisták mellé bevezették az agnosztikusok kategóriáját is. Alábbi táblázatunkban a 2021-ben magukat ateistáknak és agnosztikusoknak vallókat összevonva jelentítettük meg, ám az összesített 82 714 személyt 57 229 ateista és 25 485 agnosztikus összege adja.

1. táblázat. *A romániai felekezetek tagsága az 1992 és 2021 közötti népszámlálások szerint*

	1992	2002	2011	2021
Ortodox	19 802 389	18 817 975	16 307 004	14 025 064
Római katolikus	1 161 942	1 026 429	870 774	741 504
Görögkatolikus	223 327	191 556	150 593	115 457
Református	802 454	701 077	600 932	495 433
Pünkösdi	220 824	324 462	362 314	404 475
Baptista	109 462	126 639	112 850	103 213
Hetednap adventista	77 546	93 670	80 944	65 861
Unitárius	76 708	66 944	57 686	47 992
Muzulmán	55 928	67 257	64 337	58 347
Keresztény testvérgyülekezetek	49 963	44 476	42 495	36 374
Órítusú keresztények	28 141	38 147	32 558	28 362
Evangelikus-lutheránus	21 221	27 112	20 168	20 026
Ágostai hitvallású evangelikus	39 119	8 716	5 399	3 739
Mózes-hitű	9 670	6 057	3 519	2 708
Jehova tanúja	-	-	49 820	43 340
Szerb ortodox	-	-	14 385	17 159

	1992	2002	2011	2021
Örmény apostoli	2 023	687	393	806
Román evangéliumi	-	18 178	15 514	7690
Óstílusú ortodox	32 228	-	-	-
Más vallású	54 306	88 509	30 557	23 956
Ateista	10 331	8 524	20 743	82 714
Vallás nélküli	24 314	12 825	18 917	71 430
Nem nyilatkozott	8 139	11 734	-	-
Nincs adat	-	-	1 259 739	2 658 165
Teljes népesség	22 810 035	21 680 974	20 121 641	19 053 815

Forrás: INS (1994; 2004; 2013; 2023), saját szerkesztés

A FELEKEZETEK TAGSÁGÁNAK DINAMIKÁJA A HÁROM ÉVTIZED ALATT

Az utóbbi két népszámlálás során bevezetett módszertani újításokból fakadó ismeretlen felekezeti kötődésűek nagy száma megnehezítik az adatok értelmezését és az azokból kiolvasható hosszú távú folyamatok megbízhatóságát. Számos vallásossággal kapcsolatos reprezentatív kutatás eredménye egybecsengően azt mutatja, hogy a felekezeti kötődés Romániában továbbra is általános, vagyis a 2011-es és 2021-es népszámlálás ismeretlen felekezetűként megjelenő recenzáltjai valójában tartoznak valamilyen egyházhoz. Így a fenti táblázatban szereplő számok semmiképpen sem alkalmasak annak kimutatására, hogy az egyes egyházak tagsága az átfogott három évtized alatt számszerűen hogyan változott.

Ugyanakkor nincs okunk azt feltételezni, hogy a csak állami nyilvántartásokban szereplő személyek felekezetek közötti megoszlása tendenciaszerűen eltérne a népesség felekezeti szerkezetétől. Hasonlóképpen azt a feltételezést sem látjuk indokoltnak, hogy a vallási kötődésre vonatkozó kérdés meg nem válaszolását a felekezeti sajátosságok befolyásolták volna, vagy a különböző felekezetűek eltérő mértékben hanyagolták volna el e kérdés kitöltését az online kérdőívben. Ezekből a megfontolásokból kiindulva úgy gondoljuk, hogy az ismeretlen felekezetűek valószínűleg arányosan oszlanak meg az ország különböző felekezetei között. A valós helyzet megragadásához pedig akkor jutunk a legközelebb, ha az ismeretlen felekezetűeket arányosan szétosztjuk az egyes egyházak között. Az alábbi, 2. táblázatban az így korrigált adatok láthatók. A továbbiakban e korrigált, lényegében tehát becült adatokkal dolgozunk.

2. táblázat. *A romániai felekezetek tagsága az 1992 és 2021 közötti népszámlálások szerint, 2011-ben és 2021-ben korrigált adatokkal*

	1992	2002	2011	2021
Ortodox	19 802 389	18 817 975	17 396 108	16 298 895
Római katolikus	1 161 942	1 026 429	928 931	861 721
Görögkatolikus	223 327	191 556	160 651	134 176

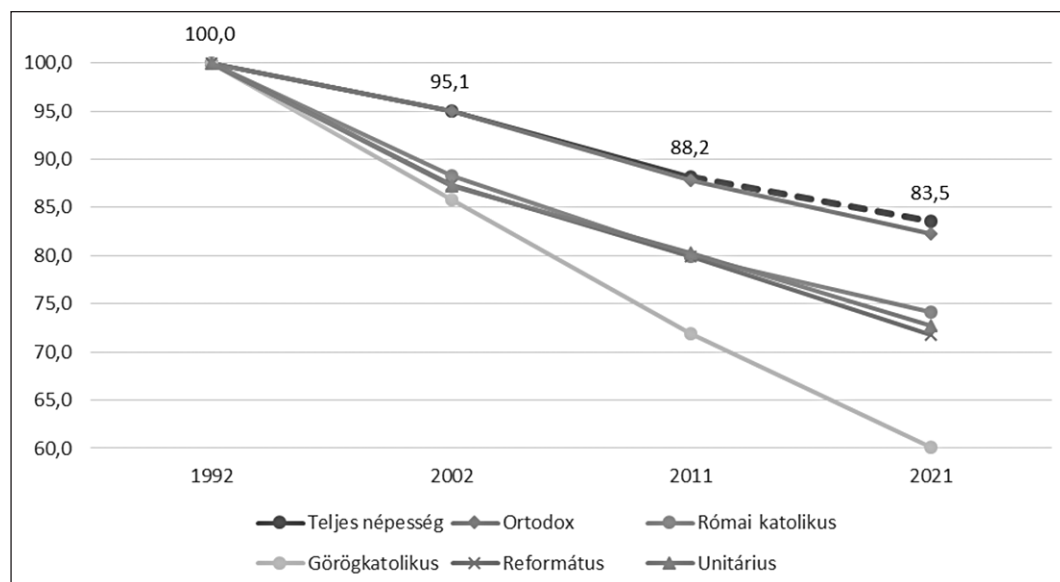
	1992	2002	2011	2021
Református	802 454	701 077	641 067	575 756
Pümkösi	220 824	324 462	386 512	470 051
Baptista	109 462	126 639	120 387	119 947
Hetednapi adventista	77 546	93 670	86 350	76 539
Unitárius	76 708	66 944	61 539	55 773
Muzulmán	55 928	67 257	68 634	67 807
Evangéliumi keresztény	49 963	44 476	45 333	42 271
Óritusú keresztények	28 141	38 147	34 732	32 960
Evangélikus-lutheránus	21 221	27 112	21 515	23 273
Ágostai hitvallású evangélikus	39 119	8 716	5 760	4 345
Mózes-hitű	9 670	6 057	3 754	3 147
Jehova tanúi	-	-	53 147	50 367
Szerb ortodox	-	-	15 346	19 941
Örmény apostoli	2 023	687	419	937
Román evangéliumi	-	18 178	16 550	8 937
Óstílusú ortodox	32 228	-	-	-
Más vallású	54 306	88 509	32 598	27 840
Ateista	10 331	8 524	22 128	96 124
Vallás nélküli	24 314	12 825	20 180	83 011
Nem nyilatkozott, nincs adat	8 139	11 734	-	-
Teljes népesség	22 810 035	21 680 974	20 121 641	19 053 815

Forrás: INS (1994; 2004; 2013; 2023), saját szerkesztés

Ha az egyházak tagságának a népszámlálások során bekövetkező változását nézzük, szembe-
tűnő, hogy az átfogott három évtized alatt a pümkösi egyház kivételével⁶ az összes egyház tag-
sága jelentősen csökkent. E folyamatos, nagyjából lineáris csökkenésnek a fő oka az országban
ez idő alatt zajló egyik legnagyobb jelentőségű folyamat, az általános népességcsökkenés. Ahogy
az 1. táblázat utolsó sorában látható, a szóban forgó három évtized alatt az ország népessége
3,75 millióval csökkent, 2021-re a lakosság az 1992-es létszám 83,5 százalékára zsugorodott. Ez
az általános népességfogyás tükröződik az egyes egyházak tagságának csökkenésében is, ám
amint a következő három ábrán látható, ezek tagságának dinamikái nagyon eltérőek. Ezeknek
az eltéréseknek az okai feltételezhetően két további tényező, az egyes egyházak népességének az
országostól eltérő korösszetétele, illetve az egyházak missziós/evangelizációs (tagtoborzó) tevé-
kenységének a mértéke.

6 A táblázatban növekedés jelenik meg a Szerb Ortodox Egyház esetében is, azonban mint később
látni fogjuk, ennek hátterében egy adatrögzítési hiba áll.

Az első grafikonon a régebbi fennállású, „történelmi” egyházaknak is nevezett felekezetek tagságának változását ábrázoltuk az 1992-es népszámláláshoz viszonyítva. Mint látható, ezeknek az egyházaknak a tagsága a vizsgált időszakban folyamatosan csökkent, és mindegyiké kissé nagyobb mértékben, mint az ország teljes népessége. Az ortodox népesség csökkenése 2002-ben még azonos mértékű a teljes lakosság csökkenésével, ezt követően kissé nagyobb. Mivel arról a felekezetről van szó, amely a teljes lakosság elsőprő többségét alkotja, ennek az eltérésnek az oka nem lehet sem egy nagyobb mértékű kivándorlással, sem a korszerkezettel kapcsolatos. Az okot részben a növekvő tagságú felekezetekben, részben az ateisták és a felekezeten kívüliek számának növekedésében kereshetjük. A magyar többségű református, római katolikus és unitárius egyházak esetében a teljes lakossághoz képest jelentősebb fogyás a rendszerváltás utáni első évtizedben következett be, az idősebb népesség mellett ekkor a magyarok kivándorlása az országos átlag fölötti volt. Ezt követően a fogyás üteme állandósult, és azonos mértékű a teljes népesség fogyásával. Míg a mai ortodox népesség a rendszerváltás utánihoz képest annak 82 százaléka, a három magyar többségű egyházé korábbi számuk 72–74 százaléka. A görögkatolikus népesség helyzete kivételes, az 1948-ban betiltott, majd 1990-ben jogaiba visszahelyezett egyházba korábbi híveinek csak töredéke tért vissza. E visszatérő népesség az országoshoz képest idősebb, ami a későbbiekben fokozottabb mértékű fogyást eredményezett. A rendszerváltás után 223 327 fős görögkatolikus népesség mára ennek 60 százalékára, 134 176 személyre zsugorodott.

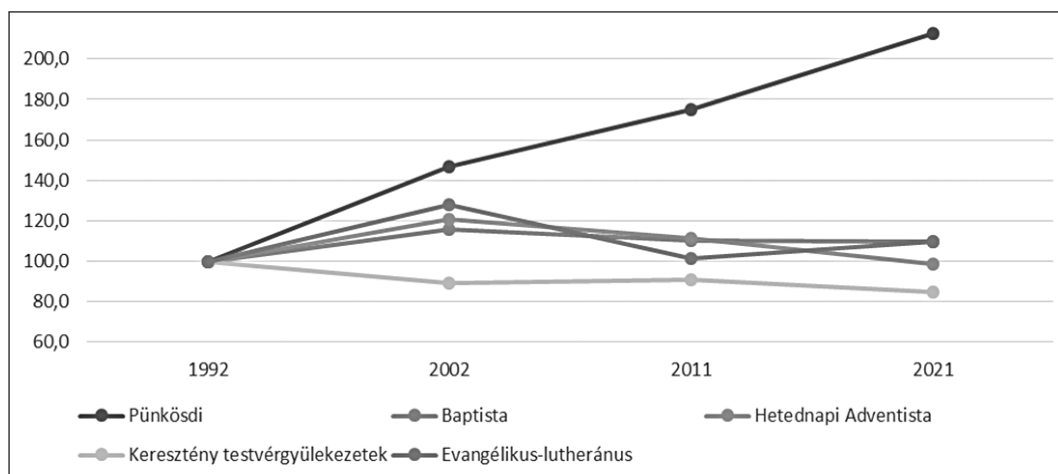

1. ábra. Csökkenő tagságú egyházak népességének változása 1992-höz viszonyítva, százalékban
Forrás: INS (1994; 2004; 2013; 2023), saját szerkesztés

A 2. ábrán látható, zömmel neoprotestáns egyházak tagságának a változásai a történelmi egyházakhoz képest más dinamikát követtek. A baptista, az adventista és az evangélikus-lutheránus egyházak az első évtizedben látványos, 15–30% közötti növekedésen mentek át. Ezt kö-

vetően tagságuk szintén csökkenni kezdett, de a baptisták és evangélikusok esetében ez jelenleg az 1992-es létszám 110%-a körüli értékhez vezetett, az adventisták esetében megközelítőleg az induló létszámhoz való visszaesést. Kivételes utat futott be e tekintetben a pünkösdi egyház, amelynek tagsága már a rendszerváltás utáni első évtizedben másfélszeresére növekedett, és híveinek száma a továbbiakban is növekedett, 2021-re az 1992-es tagság több mint kétszeresére, 213 százaléka növekedve. A Keresztény Testvérgyülekezetek tagsága a fentiektől eltérően alakult. Esetükben közvetlenül a rendszerváltást követően következett be egy hirtelen létszámcsökkenés, majd a továbbiakban, miközben az ország népességének fogyása felgyorsult, a testvérgyülekezetek tagsága alig változott.

A rendszerváltást követő első évtizedben tehát, úgy tűnik, a szekták inváziója helyett a már évtizedek óta jelen levő kisegyházak voltak azok, amelyek képesek voltak új hívek szerzésére. Sikerük okairól alig készültek elemzések, de a fő ok valószínűleg ezen egyházak missziós tevékenysége és a rendszerváltást követő általános társadalmi-gazdasági krízis együttes hatásában keresendő. Legalábbis emellett szól egy adventista közösségről szóló esettanulmány, amely a megtéréshullámoknak a nagyobb társadalmi krízisekkel való egybeesését mutatja ki, többek között közvetlenül a rendszerváltást követő időszakban is (Kiss, 2020). Az első évtized utáni hanyatlásuk részben a krízishelyzet enyhülésére, részben a kisegyházak tagságának a nemzetközi migrációba való fokozottabb bekapcsolódására vezethető vissza (Bunduc et al., 2014). A szóban forgó egyházak növekedésének egy további oka a roma népesség fele való sikeres nyitásuk. Ahogy az a 3. ábrán látható, az adventista, baptista és keresztény testvérgyülekezetek hívei körében a romák aránya országos arányuk háromszorosa, mindhárom esetben tíz százalék körül mozog. A romák csatlakozását az evangéliumi kisegyházakhoz, bár elsőre más egyházak hívei áttérésének tűnhetne, valójában nem helyes így értelmezni. Mint az közismert, és több elemzés is kimutatta, névleges egyháztagságuk volt csupán, a roma közösségeket a történelmi egyházak csak igen kis mértékben integrálták (Pozsony, 1993; Kotics, 1999). A pünkösdi egyház tagságának kivételesen erőteljes növekedése mögött a fenti három tényező egyaránt ott áll, de kiemelkedik közülük a harmadik, azaz a roma népesség kimondottan sikeres megszólítása. Amint a 3. ábrán látható, a pünkösdiak majdnem egynegyede roma. A romák evangelikál egyházak általi megtérítése, a megtérés és a vallási integráció társadalmi emancipatorikus hatása az utóbbi évtizedek népszerű kutatási témájává vált. Az elemzések rávilágítanak a jelenség komplexitására és többszintűségére – egyéni szinten a vallási konverziók személyiségre gyakorolt hatásaira (Fosztó, 2007), közösségi szinten a roma – nem roma kapcsolatok radikális átrendeződésére (Tesfay, 2006), de a roma népesség magasabb termékenységi mutatóinak az egyházak növekedésére gyakorolt hatására is (Kiss, 2009).

2. ábra. *Növekvő vagy stagnáló tagságú egyházak népességének változása 1992-höz viszonyítva, százalékban*

Forrás: INS (1994; 2004; 2013; 2023), saját szerkesztés

Az evangélikus-lutheránus egyház esete az itt tárgyalt egyházak körében kivételt képez, esetében nincs tudomásunk különösebb missziós tevékenységről, hívei körében a roma népesség aránya az országos arány alatti. Az első évtizedben bekövetkező növekedésre nincs magyarázatunk, ahogy az országos trendeknek teljesen ellentmondó 2011–2021 közötti növekedésre sem. A számok változását azonban nemcsak társadalmi folyamatok alakítják, a népszámláláson való részvételre és a vallási identitás rögzítésére való figyelemfelhívás, az ez irányú mozgósítás is jelentősen befolyásolhatja az eredményeket, különösen a kis egyházak esetében, ahol viszonylag kis számbeli növekedés is az arányok jelentős növekedését eredményezheti.

És végül itt említjük meg három olyan egyház esetét is, amelyek tagjainak számát nem rögzítették minden elemzésünkbe bevont népszámlálás során. A Jehova Tanúi és a Román Evangéliumi Egyház híveit, mint már fentebb jeleztük, csak 2011-től kezdődően rögzítették külön kategóriákként. A Jehova Tanúinak regisztrált száma 2011-ben 49 820 volt, a következő tíz évben pedig 43 340. Amennyiben az ismeretlen felekezetűek körében feltételezhetően szintén jelen levők számát ehhez hozzáadjuk, a valószínű létszámuk 2011-ben 53 147, 2021-ben 50 367 volt. Ha az ismeretlen felekezetűek körében ennél kisebb számban is vannak jelen, az biztosan kijelenthető, hogy számuk az utóbbi évtizedben a más neoprotestáns egyházak esetében látotthoz hasonlóan csökkent. Ugyanez mondható el a 2002-től recenzált Román Evangéliumi Egyházról is. A 2002-ben 18 ezret meghaladó tagot számláló kisegyház létszáma két évtized alatt 7690-re csökkent, de a becslést adatok alapján is 9 ezer alá esett. Sajátos esetet képez az Óstílusú Román Ortodox Egyház, amelynek tagjait mindössze egyetlen népszámlálás alkalmával, 1992-ben jegyezték. Ebben az évben 32 228 vallották magukat az egyházhoz tartozónak. Számuk alakulásáról azóta sem láttak napvilágot újabb adatok, valószínű azonban, hogy a három évtized alatt ennek az egyháznak a tagsága is csökkent.

Végül ugyancsak itt érdemes kitérnünk az állam által elismert egyházakon kívüli vallási entitásokhoz tartozók számának kérdésére is, akik a „más vallású” kategóriát képezik. Ez a kategó-

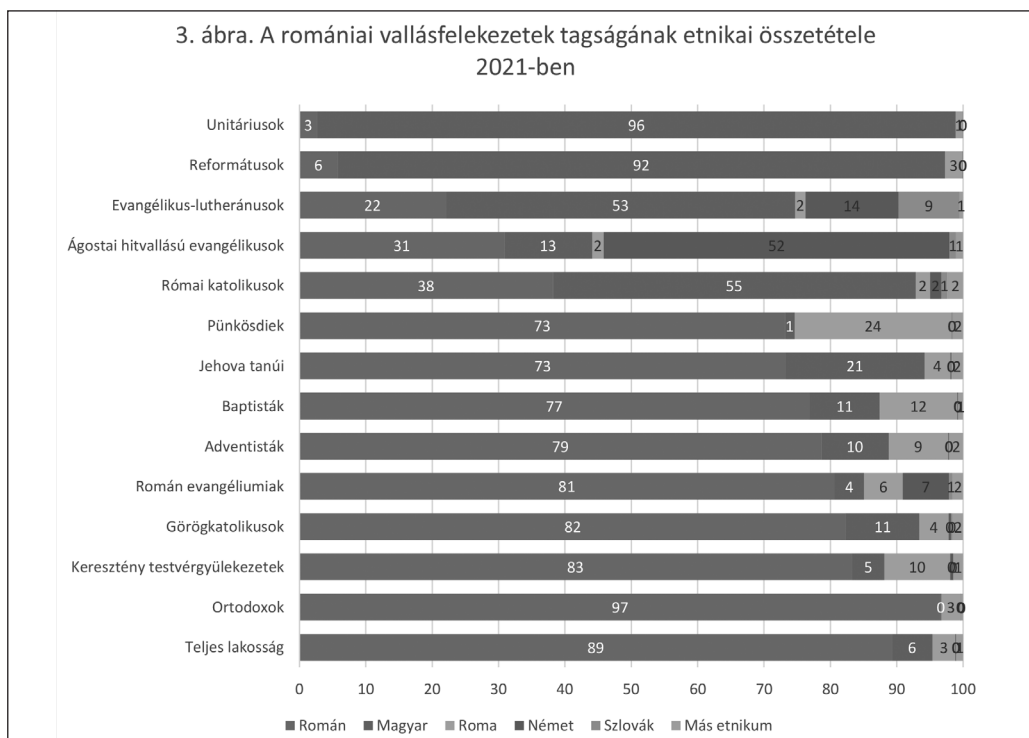
ria elvileg az újonnan megjelenő vallások követőinek számát kellene kifejezze, erre azonban a censusok során rögzíthető felekezetek számának szinte folyamatos változása miatt gyakorlatilag nem alkalmas. 1992-ben 54 306 más vallású személyt találtak, ám ebben az évben ezek között találhatók a Jehova tanúi és a román evangéliumiak is, akiknek még hozzávetőleges számára vonatkozóan sincsenek adataink. A következő, 2002-es népszámlálás során 88 509 személyt rögzítettek más vallásúként. Ez a szám is magában foglalja a Jehova tanúinak számát, a román evangéliumiakat azonban már nem, de ekkor már ugyancsak e kategóriában találjuk az óstílusú ortodoxokat is. Utóbbiak 2011-ben és 2021-ben is elvileg e kategóriában jelennek meg, elképzelhető azonban az is, hogy egyesek közülük a szintén régi naptárt követő lipován óritusú egyházhoz sorolták magukat, vagy a 2011-től szintén külön egyházként megjelenő, ugyancsak régi naptárt követő Szerb Ortodox Egyházhoz. Mind a négy elemzett népszámlálás esetében kérdéses az is, hogy a nagyszámú független pünkösdi gyülekezet tagjai milyen vallási affiliációval lettek rögzítve. Állami elismeréssel ugyanis az elemzett periódusban egyetlen pünkösdi egyház, Isten Apostoli Egyháza (Biserica Penticostală a Dumnezeului Apostolic) rendelkezett, miközben e mellett számos egyesületként bejegyzett, független pünkösdi gyülekezet működéséről is tudunk, például a már említett Assemblies of Godról. Nem tudjuk azonban, hogy ezek tagjai szervezeti kötődésük szerint vagy pünkösdi identitásuk alapján nyilatkoztak hovatartozásukról a népszámlálás során. Az azonban megállapítható a népszámlálások eredményeiből, hogy az óstílusúakat és egyes pünkösdieket is magába foglaló más vallásúak kategóriájába 2011-ben mindössze 30 557, 2021-ben pedig 23 956 személy található, amely számok az ismeretlen felekezeti kötődésűek körében található becslt számával kiegészítve 32 598, illetve 27 840. Ezek alapján az biztosan kijelenthető, hogy a posztkommunista Romániában új vallásnak a lábát megvetni és követőket is találni igencsak nehéz volt.

VALLÁS ÉS ETNICITÁS, ETNIKAI EGYHÁZAK

A romániai vallási mezőre jellemző, hogy az egyházak jelentős része valamely etnikai csoport egyházaként definiálja magát. Közismert, hogy a Román Ortodox Egyház a román nemzet egyházának tekinti magát, míg például a református egyház magyar egyháznak. A valóságban kevés olyan egyház van, amely öndefiníciója ellenére kizárólag egy etnikum egyháza lenne. Az alábbi, 3. ábrán a különböző romániai egyházak tagságának etnikai összetételét ábrázoltuk, az ábra alján pedig az ország teljes lakosságának különböző etnikai csoportok közötti megoszlását. Elméletileg amennyiben egy egyház tagjává válást egyáltalán nem befolyásolja az etnicitás, annak tagsága az ország etnikai összetételével arányosan kellene tartalmazza a különböző etnikai csoportok tagjait. A gyakorlatban az etnikai semlegességnek ez a feltétele nehezen tud teljesülni, már csak azért is, mert mind az egyházak, mind az etnikai csoportok területileg egyenetlenül fordulnak elő. Ennek ellenére etnikai összetételük alapján ezt a semlegességet viszonylag megközelítik a neoprotestáns egyházak, ám ezek körében is jelentős eltéréseket látunk. Azok esetében, amelyek kialakulása a Kárpátokon túli területekhez kötődik (Román Evangéliumi Egyház és Keresztény Testvérgyülekezetek) az etnikai arányok az országos arányokat közelítik. Azokban, amelyeknek kialakulása történetileg Erdélyhez kötődik, és elterjedésük is Erdélyben ölt nagyobb mértéket, az etnikai csoportok arányai is az erdélyi etnikai arányokhoz állnak köze-

lebb. Így a baptista és adventista egyházak esetében a magyarok aránya 10 százalék körüli, a Jehova tanúi esetében 21 százalék. Az etnikai jelleggel hozható kapcsolatba a romák jelenléte is egy adott egyházban: minél hangsúlyosabb egy egyház etnikai jellege, a romák jelenléte annál alacsonyabb, és minél kevésbé hangsúlyos, annál magasabb. Az is elképzelhető, hogy a vallási identifikáció a romák etnikai önidentifikációjára is hatást gyakorol: az etnikai egyházakhoz tartozó romák nagyobb valószínűséggel identifikálják magukat az egyház címzetes etnikai csoportjához tartozónak, míg a magukat univerzálisként, vagy legalábbis etnikailag semlegesként megfogalmazó egyházakban nagyobb valószínűséggel tekintik magukat romának.

A tagság etnikai összetétele alapján legerőteljesebb etnikai jelleget az unitárius és az ortodox egyházak esetében látunk, előbbi híveinek 96%-a magyar, utóbbinak 97%-a román. A református egyház tagságának 92%-a magyar, a görögkatolikus egyháznak viszont már csak 82%-a román. A római katolikus egyház híveinek 55%-a magyar és 38%-a román, ezek az országos arányok azonban jelentős regionális különbségeket fednek, a gyulafehérvári érsekségen belül jelentős magyar többséget találunk, amelynek megfelelően ez az érsekség magyar etnikai egyháznak tekinthető. Ábránkból az sem derül ki, hogy a viszonylag kis arányok is jelentős számú más etnikumú személyt fedhetnek, így például, bár az ortodox egyház híveinek mindössze 0,1%-a magyar nemzetiségű, ez 19 162 személyt, azaz egy kisvárosnyi népességet fed, a román nemzetiségű reformátusok pedig ennél is többen vannak, 28 472-en.

3. ábra. A romániai vallásfelekezetek tagságának etnikai összetétele 2021-ben

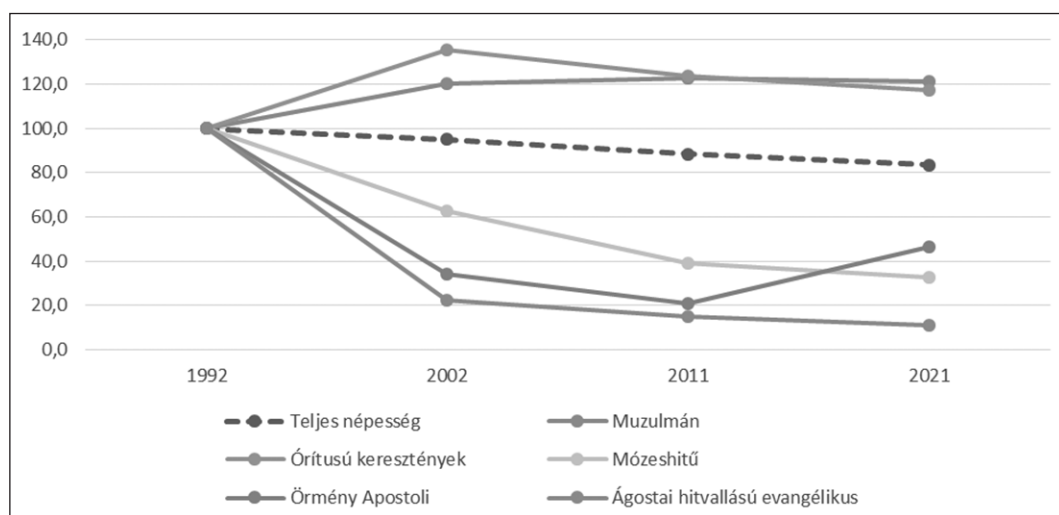
Megj. Az etnikai arányokat az ismert felekezetű népességre számoltuk ki.

Forrás: INS (2023), saját szerkesztés

A KIS LÉTSZÁMÚ ETNIKAI KISEBBSÉGEK EGYHÁZAI – SZÁSZOK, ÖRMÉNYEK, ZSIDÓK

Az etnikai egyház egyik sajátossága, hogy missziós tevékenysége során nem lépi át az etnikai csoport határait, de missziós tevékenységre nincs is igazából szüksége, mivel rendszerint az adott etnikai csoporthoz tartozás az illető valláshoz való tartozást is jelenti. Az ilyen egyházak tagságának a szociodemográfiai jellemzői és népességének dinamikája értelemszerűen szorosan összefügg az adott etnikumú népesség körében zajló változásokkal. Ezt a szoros kapcsolatot láthattuk a már tárgyalt román ortodox és görögkatolikus, illetve a magyar református és unitárius egyházak esetében. Etnikai közösség és vallás kapcsolata még szorosabb az alcímben jelzett további egyházak esetében.

Az Ágostai Hitvallású Evangélikus Egyház eredetileg a szászok egyháza. A 70-es években az egyház tagsága még százazres nagyságrendű volt, a 80-as években kezdődő tömeges kivándorlásuk következtében az 1992-es népszámláláskor a hívek száma már alig haladta meg a 39 ezret, melynek 70 százaléka német nemzetiségű volt. 2021-re az ágostai evangélikusok száma 3739-re csökkent, a 30 évvel korábbi népesség alig több mint 10 százalékára (4. ábra). A megfogyatkozott egyház etnikai összetétele is átalakult, jelenleg a tagok 52 százaléka német nemzetiségű, egyharmada román, egytizede magyar.

4. ábra. Kis létszámú etnikai kisebbségek egyházainak tagsága 1992-höz viszonyítva, százalékban
Forrás: INS (1994; 2004; 2013; 2023), saját szerkesztés

A második világháborút túlélő zsidó népesség már a 60-as években jelentősen megfogyatkozott, 1992-ben a zsidó hitközségek tagjainak száma 9670 volt. Ez a népesség 2021-re 30%-ára csökkent. Esetükben az asszimiláció hatása is látható, míg 1992-ben az izraeliták 78 százaléka zsidónak deklarálta magát, 2021-ben már csak 60 százalékuk (5. ábra). Az örmény kisebbség tagjai két egyházhoz tartoznak. A román kultúrába asszimilálódó óromániai örmények az Örmény Apostoli Egyház romániai püspöksége tagjai, a magyar nemzetbe integrálódó erdélyi ör-

mények azonban a Római Katolikus Egyház Örmény Ordinariátusához tartoznak (Veress, 2022, Horvát et al., 2016). Az apostoli egyházhoz tartozónak 1992-ben 2023 személy deklarálta magát.⁷ Számuk a továbbiakban jelentősen csökkent, az első két évtized alatt az 1992-es szám 20%-ára. A teljes felszámolódás helyett azonban 2011 és 2021 között az egyház híveinek száma ismét nőtt, 393-ról 806-ra, azaz több mint duplájára. Ez a növekedés azonban részben a katolikus örmények téves önbesorolásának köszönhető. Számukra ugyanis nem volt lehetséges a pontos önbesorolás: az örmény katolikus vallás nem volt regisztrálható, így választani kényszerültek, hogy római katolikusként vagy örmény apostoliként regisztrálják magukat. A település-szintű adatok alapján pedig sokan az utóbbi lehetőséget választották. Ezt jelzi az is, hogy az örmény vallásuként regisztráltak jelentős része, 17%-a magyar nemzetiségűnek vallotta magát, holott tudjuk, hogy a magyar örmények kivétel nélkül katolikusok.

DOBRUDZSAI LIPOVÁNOK ÉS MUZULMÁNOK, BÁNSÁGI SZERBEK

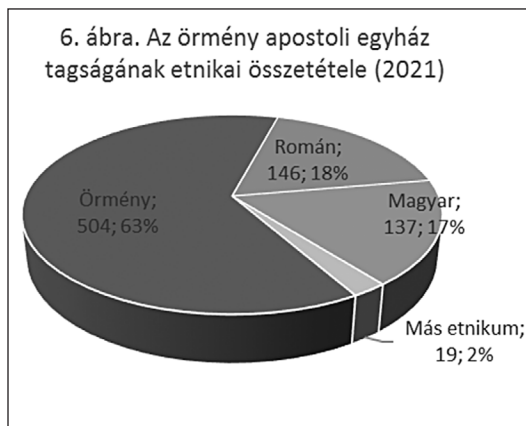
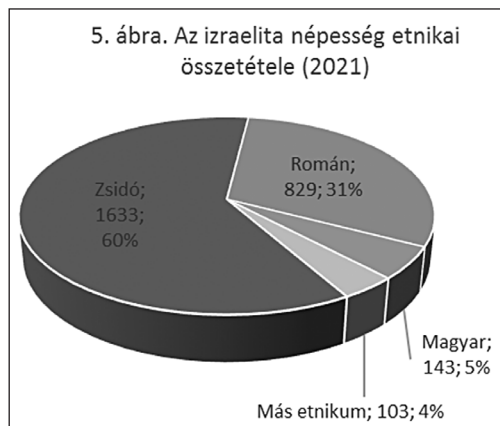
Az elsősorban a dobrudzsai lipovánokat tömörítő óritusú ortodox egyház tagságának dinamikája eltér az eddig tárgyalt három etnikai egyháztól. Tagsága 1992 és 2002 között 35 százalékkal nőtt, majd fokozatosan csökkent, de még 2021-ben is nagyobb volt, mint 1992-ben. A rendszerváltás utáni növekedés minden bizonnyal nem független attól a ténytől, hogy az örményektől és zsidóktól eltérően, a lipován népesség többségében rurális (68 százaléka), így ebben az időszakban a kivándorlásban kevésbé érintett, és korszerkezete is kedvező, az országoshoz közel álló. Kérdéseket vet fel azonban az első évtizedben bekövetkezett növekedéssel kapcsolatban az, hogy míg 1992-ben az egyháztagok 85 százaléka lipován nemzetiségű, ez az arány tíz év alatt 67 százalékra csökken, miközben a románoké 25 százalékra nő. Megjelenik továbbá az óritusú hívek között több mint ezer szerb nemzetiségű személy is, ami arra utal, hogy a szintén ónaptatrat használó szerb ortodoxok egy része magát tévesen a lipován egyház hívének vallotta. Hasonló okok állhatnak a 25 százaléknyi román nemzetiségű óritusú mögött is, esetükben annak nagy a valószínűsége, hogy a népszámlálási kérdőíven ezúttal már nem szereplő óstílusú egyház tagjainak egy része, tévedésből vagy szándékosan, az óritusú egyházhoz tartozónak deklarálta magát. Ez a jelenség a továbbiakban is folytatódhatott, ami az egyik oka lehet a mérsékelt létszámcsökkenésnek, és annak is, hogy mára a lipovánok már alig alkotnak többséget az egyházban, a hívek mindössze 53 százalékát teszik ki (7. ábra).

A muzulmán muftiátus magát nem tekinti etnikai egyháznak, hanem – etnikumtól és állampolgárságtól függetlenül – minden Romániában élő muzulmán egyházának. Történeti okokból azonban a gyakorlatban a dobrudzsai török és tatár kisebbség egyházaként mindmáig erőteljesen etnikai egyházként működött. 1992-ben még a romániai muzulmánok 95 százalékát törökök és tatárok alkották, a fennmaradó 5 százalék nagyjából egyforma arányban románokból, romákból és más nemzetiségűekből állt. 2021-ben viszont a két eredeti muzulmán et-

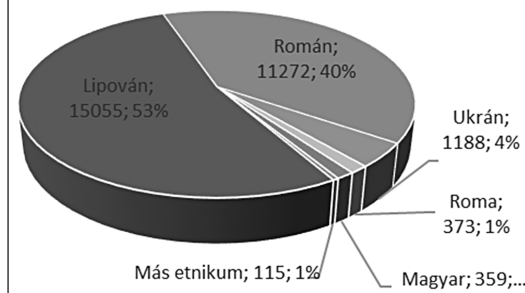
⁷ Az 1992-es népszámlálás eredményeinek részeként a statisztikai hivatal nem közölte az örmény egyház tagságának számát. Erre vonatkozó adatot Negruți (2014) tanulmányában találtunk, aki a statisztikai hivatal dolgozójaként ehhez valószínűleg hozzájutott.

nikai csoport együtt az ország muzulmánjainak mindössze 64 százalékát adta, mellettük 16 százalék román, 13 százalék más nemzetiségű és 7 százalék roma alkotta a muzulmán népességet. A muzulmán romák szintén Románia egyik történelmi muzulmán csoportjának tekinthetők, akik évszázadok óta a török és tatár népességgel együtt élnek (Cupcea, 2020), számuk és részarányuk növekedése minden bizonnyal a kedvezőbb reprodukciós mutatóiknak is köszönhető. Új jelenség viszont a más nemzetiségű muzulmánok kategóriájának látványos megnövekedése, amelyet főleg a világ különböző muzulmán országaiból érkező bevándorlók alkotnak. Ez egy kulturálisan és etnikailag heterogén csoport, amely nagyrészt az ország legnagyobb városaiban él, szemben az őslakos muzulmánokkal, akik jelentős része vidéki lakos. Nincsenek ismereteink a román nemzetiségű muzulmánok csoportjával kapcsolatban, róluk leginkább azt tartjuk plauzibilis feltételezésnek, hogy főleg muzulmán házasságot kötő román nők alkotják.

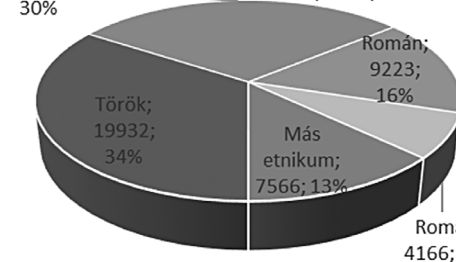
És végül itt kell szót ejtenünk a bánsági szerbek egyházáról, a temesvári szerb püspökségről is. Mint korábban írtuk, ez az egyház csak 2011-től került be a hivatalosan elismert felekezetek közé, és ekkortól lehetett híveit külön regisztrálni, így róluk csak 2011-ből és 2021-ből állnak rendelkezésünkre adatok. Az első alkalommal 14 385 személy vallotta magát ehhez az egyházhoz tartozónak, 2021-ben 17 159. Több, velük kapcsolatos, megmagyarázhatatlan adat is ellentmond azonban e növekedés valós mivoltának. Ilyen például az, hogy egyharmaduk román nemzetiségű, és jelentős részük az ország területén szétszórtnak él, miközben tudjuk, hogy a szerbek nagyrészt ma is a Bánság területén élnek. Mindkét anomáliára magyarázatot képezhet, ha a szerbekhez hasonlóan régi naptárt követő óstílusú egyház tagjait találunk az egyháztagok között – ez azonban, jobb híján, egyelőre pusztá feltételezés.

7. ábra. Az órántú keresztények népességének etnikai összetétele (2021)

8. ábra. A muzulmán népesség etnikai összetétele (2021)

Forrás: INS (2023), saját szerkesztés

VALLÁSOSAK ÉS NEM VALLÁSOSAK – A FELEKEZETI KÖTÖDÉS NÉLKÜLIEK KÉRDÉSE

A népszámlálások vallási adatai közül különös figyelmet szokott kapni a felekezeti kötődés nélküliek arányának alakulása, ezek arányát ugyanis a szekularizáció egyik indikátorának szokás tekinteni. Számos nyugat- és közép-európai országban a felekezet nélküliek aránya igen magas, és mint a bevezetőben már említettük, öt évtized ateista valláspolitikája után Romániában is elképzelhető volt, hogy a felekezetektől való eltávolodás jelentős méreteket öltött. Az első rendszerváltás utáni népszámlálás során azonban csak 24 314 vallás nélküli és 10 331 ateista személyt számláltak össze, a lakosság mindössze 0,2%-át. Tíz év múlva a felekezet nélküliek aránya felére csökkent, és ateistának is kevesebben deklarálták magukat. Erre egy lehetséges magyarázat a közben zajló deszekularizációs folyamat (Kiss, 2014). A következő két évtizedben mind a felekezet nélküliek, mind az ateisták száma többszörösére nőtt, 2021-ben az ateisták kategóriájába (együtt az ez évben bevezetett agnosztikusokkal) 82 714 személy sorolta magát, vallás nélkülinek 71 430 (1. táblázat), és ezek a számok valószínűleg még nagyobbak lehetnek, hisz az ismeretlen felekezetűek egy része is felekezet nélküli, illetve ateista-agnosztikus. Az 1992-es kiinduló számokhoz viszonyítva e kategóriák növekedése tehát rendkívül nagy mértékű, de az elismert felekezetek híveinek számához viszonyítva is jelentős, az ateisták és agnosztikusok együtt az ország nyolcadik legnagyobb világnézeti csoportját alkotják. Európai viszonylatban azonban mind a számuk, mind az arányuk továbbra is rendkívül alacsony, a felekezeti kötődésükről nyilatkozók körében a vallás nélküliek, ateisták és agnosztikusok összevont aránya együtt sem éri el az 1%-ot (4. táblázat). Ateisták és agnosztikusok elsősorban a román lakosság körében fordulnak elő, a magyarok esetében a vallástól való eltávolodás inkább csak a felekezetektől való elhatárolódásban merül ki. A román felekezet nélküliek közötti országosnál magasabb aránya valószínűleg inkább integrálatlanságot fejez ki, mintsem eltávolodást.

3. táblázat. *A vallás nélküliek, ateisták és agnosztikusok etnikumok szerinti megoszlása, 2021*

	Vallás nélküliek	Ateisták	Agnosztikusok
Románok	81,7	94,1	96,5
Magyarok	8,4	3,1	1,7
Romák	6,1	0,3	0,2
Németek	0,7	0,5	0,3
Ukránok	0,2	0,1	0,1
Törökök	0,2	0,1	0,1
Zsidók	0,2	0,3	0,2
Lipovánok	0,1	0,2	0,1
Más etnikumok	2,4	1,3	0,8

Forrás: INS (2023), saját szerkesztés

A FELEKEZETI ARÁNYOK VÁLTOZÁSA – A SZERKEZET VÁLTOZATLANSÁGA

Az eddigiekben a négy népszámlálás alapján a romániai egyházak híveinek számbeli alakulását néztük, és ennek alapján jelentős változásokat láthattunk. Ha azonban az ország lakosságának a felekezetek közötti megoszlását nézzük, azt látjuk, hogy ez a százalékos mutató a rendszerváltást követő három évtized alatt alig változott. A 4. táblázatban az ismert felekezetű népesség százalékos megoszlását láthatjuk népszámlálásonként, valamint a három évtized elejének és végének helyzetei közötti eltéréseket. Az ország legnagyobb egyházának, az ortodoxnak a részaránya az elemzett három évtized alatt 1,3 százalékkal csökkent. A legtöbb felekezet esetében az utóbbi két népszámlálás közötti változás azonban ennél lényegesen kisebb, nem éri el a 0,1 százalékot. Ennél nagyobb változást csak két esetben látunk, a pümkösdiek, valamint a felekezet nélküliek és az ateisták esetében. A pümkösdiek aránya a három évtized alatt 1,50 százalékkal nőtt, utóbbiaké 0,33, illetve 0,46 százalékkal.

4. táblázat. *Az ismert felekezetű népesség százalékos megoszlása az 1992 és 2021 közötti népszámlálási adatok szerint, valamint a népesség felekezeti szerkezetében bekövetkezett változás 1992 és 2021 között. Százalékok.*

	1992	2002	2011	2021	2021–1992
Ortodox	86,85	86,84	86,45	85,54	-1,30
Római katolikus	5,10	4,74	4,62	4,52	-0,57
Görögkatolikus	0,98	0,88	0,80	0,70	-0,28
Református	3,52	3,24	3,19	3,02	-0,50
Pümkösdiek	0,97	1,50	1,92	2,47	1,50
Baptista	0,48	0,58	0,60	0,63	0,15
Hetednapi adventista	0,34	0,43	0,43	0,40	0,06
Unitárius	0,34	0,31	0,31	0,29	-0,04

Muzulmán	0,25	0,31	0,34	0,36	0,11
Keresztény testvérgyülekezetek	0,22	0,21	0,23	0,22	0,00
Óritusú keresztények	0,12	0,18	0,17	0,17	0,05
Evangélikus-lutheránus	0,09	0,13	0,11	0,12	0,03
Ágostai hitvallású evangélikus	0,17	0,04	0,03	0,02	-0,15
Mózes-hitű	0,04	0,03	0,02	0,02	-0,03
Jehova tanúi	0,00	0,00	0,26	0,26	0,26
Szerb ortodox	0,00	0,00	0,08	0,10	0,10
Örmény apostoli	0,01	0,00	0,00	0,00	0,00
Román evangéliumi	0,00	0,08	0,08	0,05	0,05
Óstílusú ortodox	0,14	0,00	0,00	0,00	-0,14
Más vallású	0,24	0,41	0,16	0,15	-0,09
Ateista	0,05	0,04	0,11	0,50	0,46
Vallás nélküli	0,11	0,06	0,10	0,44	0,33

Forrás: INS (1994; 2004; 2013; 2023), saját szerkesztés

A MAGYAR NÉPESSÉG A FELEKEZETI SZERKEZETBEN

A fentiekben már érintettük azt a kérdést, hogy az egyes egyházak híveinek hány százaléka magyar nemzetiségű. Elemzésünk utolsó részében azt nézzük meg, hogy a romániai magyar népesség hogyan oszlik meg az ország felekezeti szerkezetében. Az alábbi, 5. táblázatban ezt mutatjuk be, a táblázat utolsó oszlopában azt is megbecsülve, hogy az ismeretlen felekezetűek közötti magyar nemzetiségűeket is figyelembe véve mennyi lehet az egyes egyházak magyar híveinek teljes száma. Ehhez a becsléshez Veres Valér számításait használjuk, aki az ismeretlen etnikumú kategóriában található magyarok számának megbecsüléséhez az ismeretlen etnikumúak területi megoszlásából indult ki. E módszert használva, Veres számításai szerint a romániai magyarok valószínű száma 1 105 785 (Veres, 2023). Az arányokat tekintve legtöbbször a református egyház tagjai (45,3%), de majdnem ugyanennyien tartoznak a római katolikus egyházhoz is (40,4%). Rajtuk kívül az unitárius egyházban találunk magyarokat jelentősebb számban, a magyar népesség 4,6 százalékát. E három egyház tehát a teljes romániai magyar népesség több mint 90 százalékát integrálja. A fennmaradó részt legnagyobb arányban a két román történelmi egyházban találjuk: 1,9 százalékot az ortodox, 1,3 százalékot görögkatolikus egyházakban. Tízezer körüli magyar híve van a baptista és az evangélikus-lutheránus egyházaknak (a magyar népesség 1,1 százaléka), ezres nagyságrendű a Jehova tanúinak, adventistáknak, pünkösdieknek és a keresztény testvérgyülekezeteknek, és pár száz tagja a kis létszámú, nem magyar etnikai egyházaknak. A felsoroltakon kívüli, azaz állam által nem elismert felekezetek, vallási közösségek magyar tagjainak száma 2532, becslött számuk 2794. Az e kategóriába tartozó vallási közösségek kutatása szinte teljesen hiányzik, különböző nem publikált anyagok, elsősorban szociológus hallgatók szakdolgozatai alapján azonban úgy tudjuk, hogy legtöbb híve a Hit Gyülekezetének lehet. Rajtuk kívül a következő független evangélikál közösségekről születtek beszámolók: Bárka közösségek, Eklészia közösségek, Petra Gyülekezet, Élő Reménység Gyülekezet, Gyógyulás Háza

Gyülekezet, Református Presbiteriánus Gyülekezet. A kategória belső heterogenitása mellett azonban a népszámlálási adatok szerint ezek követőinek száma viszonylag kicsi.

5. táblázat. *A magyarok száma a romániai felekezetek hívei körében és százalékos megoszlása a felekezetek között, 2021*

	Magyarok ismert száma	Magyarok becsült száma	Magyarok részaránya a felekezetek között
Teljes népesség	1 002 151	1 105 785	100
Református	453 621	500 531	45,3
Római katolikus	405 212	447 116	40,4
Unitárius	46 186	50 962	4,6
Ortodox	19 162	21 144	1,9
Görögkatolikus	12 772	14 093	1,3
Baptista	10 922	12 051	1,1
Evangelikus-lutheránus	10 534	11 623	1,1
Jehova tanúi	9 054	9 990	0,9
Hetednapi adventista	6 673	7 363	0,7
Pünkösdi	5 852	6 457	0,6
Keresztény testvérközösségek	1 778	1 962	0,2
Ágostai hitvallású evangélikus	494	545	0
Óritusú keresztények	359	396	0
Román evangéliumi	344	380	0
Szerb ortodox	185	204	0
Mózes-hitű	143	158	0
Örmény apostoli	137	151	0
Muzulmán	87	96	0
Más vallású	2 532	2 794	0,3
Vallás nélküli	6 017	6 639	0,6
Ateista	1 801	1 987	0,2
Agnosztikus	422	466	0
Nincs adat	7 864	8 677	0,8

Forrás: INS (2023), saját szerkesztés

KÖVETKEZTETÉSEK – A VALLÁSI TÁJKÉP VÁLTOZÁSÁBAN ÉSZLELHETŐ FŐBB FOLYAMATOK

Bár a felekezeti szerkezet három évtized alatti kismértékű változása inkább állandóságot sugall, mint változást, az adatokból kiolvasható néhány olyan trend, amely jelzi a vallási helyzet lassú változásának az irányait, az alig észlelhető, de mégis jelentős folyamatokat. Egyik ilyen változás-

ként a román népességnek a felekezetek közötti lassú átrendeződése emelhető ki. Az elmúlt három évtized alatt arányaiban kismértékben, de abszolút számok tekintetében mégis figyelemre méltóan és folyamatosan nőtt a pünkösdi egyház tagsága, valamint az egyházaktól eltávolodók, azaz a felekezeti kötődés nélküliek és ateisták csoportja. Mindkét csoport növekedése elsősorban az ortodox egyház tagságából táplálkozó folyamat, amelynek következtében az ortodoxok száma 1,2 százalékkal csökkent. Mindkét csoport növekedése globális folyamatokba illeszkedik. Az első része a pünkösdi mozgalom világszerte észlelhető térnyerésének, a második pedig az Európában továbbra is meghatározó szekularizációs folyamatba illeszkedik. Mindkét csoport növekedése hosszú távú, várhatóan a jövőben is folytatódó folyamatnak tűnik.

A felekezeti helyzetet érintő másik kimutatható folyamat a roma népesség átáramlása a történelmi egyházakból a neoprotestáns kisegyházakba. E jelenség a szocialista korszakba nyúlik vissza, és átívelt a teljes posztiszocialista korszakon is. A romák vallási integráltsága hagyományosan kismértékű, de a népszámlálások során általában az adott településen domináns egyházhoz sorolták magukat. Ezek az egyházak azonban a helyileg domináns etnikai csoport egyházai, amelyekben a romák szociális helyzetűtől függetlenül is nehezen válhattak elfogadott, teljes értékű egyháztagokká. Az inkább univerzális jellegüket, ebből fakadóan nemzetfelettségüket hangsúlyozó neoprotestáns kisegyházak azonban nyitottabbnak bizonyultak irányukba, így megjelenésüket követően a romák egyre nagyobb mértékben ezekhez csatlakoztak. Jelenleg az összes neoprotestáns egyház tagságában nagyobb a romák aránya az országosnál, többségükben annak két-háromszoros, a pünkösdi egyháznak pedig majdnem egynegyede roma. A roma népességnek ez az átcsoportosulása a történelmi egyházakból az újprotestáns kisegyházakba tehát a rendszerváltás utáni vallási mező egyik leglátványosabb folyamata, amely várhatóan a jövőben is folytatódik.

A népszámlálás eredményeiből kiolvasható harmadik változásként az etnikai kisebbségek egyházaihoz tartozók számának fokozottabb mértékű csökkenése emelhető ki. Ez a jelenség annál inkább érvényesült, minél kisebb egy etnikai kisebbségi csoport, így a magyar többségű egyházakban kismértékű, de a legkisebb etnikai csoportok egyházai esetében néha drasztikus mértékű, egyesek esetében az egyház megszűnését vetíti előre. Ez csak azon esetekben tűnik elkerülhetőnek, ha a kisebbségi egyház etnikai jellege kevésbé exkluzív, és más etnikai csoportok is megjelenhetnek hívei körében – ez a jelenség is több esetben erősödni látszik.

SZAKIRODALOM REFERENCES

- Bunduc, T., Sochircă, V., Bunduc, P. (2014). Rolul structurilor confesionale ale populației în conturarea migrației internaționale din județul Botoșani, România. *Studia Universitatis Moldaviae*, 6(76), 113–118.
- Cuciuc, C., Gheorghe, M. (1995) Tranziția în domeniul religiozității. *Sociologia Românească*, 5–6.
- Cupcea, A. (2020). Remembering and being. The memories of communist life in a Turkish Muslim Roma community in Dobruja (Romania). *Balkanologie. Revue d'études pluridisciplinaires*, 15(1). <https://doi.org/10.4000/balkanologie.2497>.
- Dobrincu, D. (2007). Religie și putere în România. Politica statului față de confesiunile (neo) protestante: 1919-1944. *Studia Politica. Romanian Political Science Review*, 7(3), 583–602.

- Fosztó, L. (2007). A megtérés kommunikációja: gondolatok a vallási változásról pünkösdzimusra tért romák kapcsán. *Erdélyi Társadalom*, 5(1), 23–49.
- Gheorghe, M. (2008). Noile mișcări religioase – agenți ai globalizării religioase în România. *Revista Română de Sociologie, new series*, (1–2), 147–153.
- Gheorghe, M. (2016). Confessional Affiliation of Romanians: A Historical and Statistical Perspective. *Revista Romana de Sociologie*, 27(1/2), 125.
- Horváth, I., Veress, I., Siekierski, K., & Troebst, S. (2016). The Armenians in Romania. *Armenians in Post-Socialist Europe*, 3, 179.
- INS (1994). *Recensământul general al populației și al locuințelor din România în anul 1992*. Vol I–IV. Comisia Națională de Statistică.
- INS (2004). *Recensământul general al populației și al locuințelor din România în 2002*. Rezultate finale IV. Structura etnică și confesională. Institutul National de Statistică. www.insse.ro/recensamant.ro (Utolsó letöltés: 2023. 09. 10.)
- INS (2013). *Recensământul populației și al locuințelor din România, la 20 octombrie 2011*. Vol II. Populație – Structura etnică și confesională. INS.
- INS (2023). *Recensământul populației și al locuințelor din România, la 1 decembrie 2021*, <https://www.recensamantromania.ro/rezultate-rpl-2021/rezultate-definitive/> (Utolsó letöltés: 2023. 09. 15.)
- IPUMS (1991). *Manualul personalului de recensământ*. https://international.ipums.org/international/resources/enum_materials_pdf/enum_instruct_ro1992a.pdf (Utolsó letöltés: 2023. 11. 09.)
- Kiss, D. (2009): Romii din Herculian și rolul religiei penticostale în viața lor comunitară. In: G. Fleck, L. Fosztó, T. Kiss (szerk.): *Incluziune și excluziune. Studii de caz asupra comunităților de romi din România*. Editura ISPMN – Kriterion Kiadó, 119–144.
- Kiss, D. (2014). Deszekularizáció Romániában. *Korunk*, (5), 4–14.
- Kiss, D. (2020). Egy hetednapi adventista közösség kialakulása. A vallási konverziót befolyásoló tényezők. In: D. Kiss (szerk.), *Nekünk csak ez van. Vallás és egyházak a rendszerváltás utáni Erdélyben*. ISPMN – Exit Kiadó. 141–149. o.
- Kotics, J. (1999). Integráció vagy szegregáció? (Cigányok a háromszéki Zabolán.) *Korunk*, 10(9), 75–83.
- Negruș, S (2014). Evoluția structurii confesionale din România de la 1859 până în prezent. *Revista Română de Statistică – Supliment*, 6. 31–38. o.
- Pozsony, F. (1993). A háromszéki magyar ajkú cigányok vallásos hitélete. In: G. Barna G., Zs. Bódi (szerk.), *Cigány népi kultúra a Kárpát-medencében a 18–19. században*. (Cigány Néprajzi Tanulmányok, 1.) Magyar Néprajzi Társaság – Mikszáth Kiadó, 76–80.
- Tesfay, S. (2006). „Mi vagyunk a kalapos gábor cigányok, akik nem isznak...” A gábor cigány közösség belső és külső kapcsolatait szabályozó kognitív sémák. In: B. Bakó – R. Papp – L. Szarka (szerk.), *Mindennapi előítéletek. Társadalmi távolságok és etnikai sztereotípiák*. Balassi Kiadó, 65–90.
- Veress, I. (2022). Örmények a 21. századi Romániában. *Korunk*, (6), 38–44.
- Veres, V. (2023). Az erdélyi magyarok demográfiai változásainak három évtizede: fókuszban a természetes népmozgalom és az előregedés. *Erdélyi Társadalom*, 21(2), 9–42. <https://doi.org/10.17177/77171.284>